

JAK WSPIERAĆ ROZWÓJ
PRZEDSZKOLAKA?

Dysharmonia rozwojowa u dzieci w wieku przedszkolnym

FORUM

Spis treści

Wstęp	5
1. Ogólne aspekty rozwoju dziecka	5
2. Zmiany w rozwoju dziecka	7
3. Etapy rozwoju i zadania rozwojowe	8
4. Dysharmonia w rozwoju	10
5. Jak skutecznie wspierać dziecko w rozwoju?	13
Literatura	14
6. Scenariusze zajęć dla dzieci 3-letnich	17
6.1. Scenariusz zajęć „Każdy z nas się rozwija”	17
6.2. Scenariusz zajęć „Każdy z nas jest ważny”	23
7. Scenariusze zajęć dla dzieci 4-letnich	28
7.1. Scenariusz zajęć „Powiadamiacze–rozwijacze”	28
7.2. Scenariusz zajęć „Teatrzykowe opowieści”	33
8. Scenariusze zabaw dla dzieci 5-letnich	39
8.1. Scenariusz zajęć „Pirackie przygody”	39
9. Scenariusze zabaw dla dzieci 5–6-letnich	44
9.1. Scenariusz zajęć „Świat dinozaurów, gdzie każdy jest inny” – rozwijamy empatię i swoje umiejętności	44

Wstęp

Rozwój dziecka to złożony i niezwykle ważny proces, a zarazem wielka przygoda. I nie ma chyba cudowniejszej rzeczy dla nauczyciela i pedagoga, jak móc towarzyszyć i wspierać dziecko w tej przygodzie. Nie jest to jednak sprawa łatwa, gdyż rozwój stanowi bardzo złożoną kategorię, którą trzeba odpowiednio poznać i zrozumieć.

1. Ogólne aspekty rozwoju dziecka

Dla psychologii rozwoju dziecka pojęcie rozwoju jest nadrzędne, ale nie stanowi terminu bezdyskusyjnego. W odniesieniu do koncepcji zmian ewolucyjnych Herberta Spencera rozwój określany jest jako „z jednej strony wzrastające zróżnicowanie danego układu, a z drugiej – wzrastające uporządkowanie i integracja oraz równowaga. Przechodzenie od stanów jednorodności do różnorodności oraz od nieokreśloności i chaosu do uporządkowania i integracji, to podstawowe prawo rozwoju. W takim ujęciu rozwój może być kojarzony z postępowaniem (progresem), a miarą postępu jest osiąganie równowagi przez zmieniający się układ”¹.

Rozwój dziecka według koncepcji Spencera

I choć koncepcja Spencera została poddana licznym dyskusjom, to wciąż stanowi silne odniesienie dla wielu teorii. Patrząc na rozwój z perspektywy ujęcia filozoficznego Georga Wilhelma Fredricha Hegla, analizując rozwój, należy skupić się przede wszystkim na analizie przemian jakościowych, a nie ilościowych. Zgodnie z myślą Hansa Tomae rozwój można przyrównać do „ciągu zmian pozostających między sobą we wzajemnym związku i występujących w sposób uporządkowany w określonych miejscach na kontinuum czasowym biegu życia jednostki”². Biorąc po uwagę powyższe, można powiedzieć, że to zmiany rozwojowe stanowią kluczowy punkt odniesienia. Powszechnie, ze względu na formę samej kategorii zmiany, rozróżnia się zmiany ilościowe oraz jakościowe, natomiast ze względu na inne czynniki różnicujące można wskazać, czy zmiany mają charakter uniwersalny, wspólny, jednostkowy, czy ujawniają się zgodnie dla wszystkich w tym samym okresie rozwojowym (tzw. zmiany punktualne), czy też później lub wcześniej (zmiany niepunktualne). Uważnie przyglądając się zmianie, można stwierdzić, na ile jest ona wynikiem przewidywalnego cyklu rozwoju, a na ile stanowi wynik działań nagłych czy też nieprzewidywalnych i niezależnych czynników zewnętrznych. Bardziej obrazowe przedstawienie zmian rozwojowych stanowi tabela poniżej.

Rodzaje zmian rozwojowych

¹ A.I. Brzezińska, K. Appelt, B. Ziółkowska, *Psychologia rozwoju człowieka*, Sopot 2019, s. 42.

² Za: Tyszkowa, 1996, s. 48–49.

Tabela 1. Rodzaje zmian rozwojowych

Kryterium	Rodzaje zmian rozwojowych	Charakterystyka
Czynnik zmiany	<ul style="list-style-type: none">› zmiana ilościowa,› zmiana jakościowa	<p>Zmiana ilościowa – określa właściwości, wiadomości, umiejętności itd., których kiedyś nie było lub były one dostrzegalne w niewielkim wymiarze, a dziś stanowią stabilną formę (np. szybsze pisanie ze słuchu; przyswojenie nowej umiejętności), a także mogą stanowić ubytek tych zachowań, umiejętności, postaw, które były błędne lub niewłaściwe.</p> <p>Zmiany jakościowe – wykazują swoiste przejście właściwości, umiejętności od form prostych do coraz bardziej złożonych i wymagających większego zaangażowania z różnych sfer rozwoju.</p>
Czynnik powszechności następującej zmiany	<ul style="list-style-type: none">› zmiana uniwersalna,› zmiana indywidualna,› zmiana wspólna	<p>Zmiany uniwersalne – obejmują rozwój każdej jednostki w określonej grupie wiekowej.</p> <p>Zmiany indywidualne – stanowią wynik oddziaływania nagłego, nieprzewidywalnego, które ma istotny wpływ na jednostkę.</p> <p>Zmiany wspólne – odnoszą się do zmian występujących dla każdego określonego środowiska/wspólnoty. Znaczenie ma tutaj termin „razem” oraz wspólne dzielenie doświadczeń społecznych czy też ważnych przeżyć/doznań (np. przeżycia żołnierzy AK, doświadczenia polskich nauczycieli w XXI w.).</p>
Czas występowania zmiany	<ul style="list-style-type: none">› zmiana punktualna,› zmiana niepunktualna	<p>Zmiana punktualna – wyrażona jest językiem „zegara biologicznego” oraz oczekiwań społecznych. Każdy okres rozwojowy koresponduje z określonymi, przewidywalnymi zadaniami rozwojowymi. Zdarzenia nagłe lub też brak kompetencji sprostania wymogom „tu i teraz”, lub też inne czynniki stają się powodem ujawnienia tzw. zmian niepunktualnych, czyli nieprzewidywanych i nieoczekiwanych w danym momencie rozwoju.</p>

Kryterium	Rodzaje zmian rozwojowych	Charakterystyka
Konsekwencje zmiany	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zmiana stanowi efekt naturalnego procesu rozwoju, ➤ zmiana stanowi efekt wymuszony oddziaływaniem nagłych sytuacji życiowych 	<p>Efekt naturalnego rozwoju – to konsekwencja oddziaływań wielu różnorodnych, rozwojowych czynników.</p> <p>Efekt wymuszonych reakcji – stanowi skutek oddziaływania nagłych okoliczności wobec toczących się zmian rozwojowych.</p>

Źródło: Opracowanie na podstawie A.I. Brzezińska, K. Appelt, B. Ziółkowska, *Psychologia rozwoju człowieka*, Sopot 2019.

2. Zmiany w rozwoju dziecka

Analizując rozwój dziecka, warto także zapoznać się z klasyfikacją Johna Flavella (1972), zgodnie z którą zmiany następujące w rozwoju dziecka mogą stanowić pewną określoną i planową sekwencję. Zmiana, która następuje jako pierwsza to dodawanie – dziecko doświadcza nowych sytuacji i tym samym zdobywa kolejne doświadczenia, które dodawane są do już uprzednio zdobytych struktur poznawczych. Dziecko kumuluje nowe doświadczenia, które nie są jednak modyfikowane w żaden sposób, a jedynie gromadzone (np. dziecko uczy się kolejnych nazw zwierząt). Podczas kolejnego opracowywania doświadczenia następuje zmiana o symbolicznym tytule „substytucja”, za sprawą której nowo nabyte informacje zostają zaadoptowane do wcześniej zdobytych struktur i tym samym często zmieniają istniejące dotychczas wiadomości (np. dziecko wie, że krówka daje mleko, kotek pije mleko, człowiek pije mleko i tym samym samo „mleko” rozszerza swoje pierwotne połączenie znaczeniowe – z krówką, na rzecz innego rodzaju myślenia, czyli „mleko–napój”). Kolejny element zmiany to tzw. modyfikacja – następuje wówczas różnicowanie (zmiana o charakterze jakościowym) czy też uogólnianie (zmiana o charakterze ilościowym) zebranych wiadomości (np. dziecko uczy się, że zwierzęta, które piją mleko matki to ssaki). Podczas kolejnej zmiany, tzw. inkluzji, nowe wiadomości tworzą spójną i zrozumiałą całość wraz z tymi wcześniej zdobytymi, przez co zastępują czy też „pochłaniają” wcześniejszą strukturę. Tym samym każdy wcześniejszy stan należy postrzegać jako ważny pośredni komponent dla kolejno występującej zmiany. Zależność ta określona została przez Flavella jako mediacja. Brak oddziaływań mediacyjnych może stanowić przyczynę stagnacji rozwojowej, czyli zbyt długiego pozostawania na określonym etapie rozwojowym.

Rozwój dziecka według J. Flavella

Mediacja